

مقایسه کتابخانه‌های پارکهای علم و فناوری کشور با استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران

سعید غفاری^۱
فرشته سپهر^۲
مینا سیفی اینالو^۳

چکیده

هدف: انجام فعالیتهای پژوهشی، علمی و تحقیقاتی یکی از عناصر مهم ارزیابی هر مرکز تحقیقاتی و پژوهشی است و یکی از ارکان مهم مربوط به ارتقاء کمیت و کیفیت تولیدات علمی هر مرکز، به عملکرد کتابخانه تخصصی آن در تأمین نیازهای اطلاعاتی و پشتیبانی از فعالیتهای علمی مرکز بستگی دارد (رفیعی-پور، ۱۳۸۳). کتابخانه‌ها همواره باید تلاش کنند با رعایت استانداردهای ملی و بین‌المللی، عملکرد خود را به بهترین نحو به انجام رسانده و خدمات مطلوبی ارائه دهند. از این‌رو، برای تعیین کمیت و کیفیت خدمات و توانمندی‌های آنها لازم است عواملی از قبیل مجموعه، نیروی انسانی و ... با معیارها و استانداردهایی سنجیده شوند. لذا، هدف از این پژوهش مقایسه کتابخانه‌های پارکهای علم و فناوری کشور با استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران است.

روش بررسی: در این پژوهش با استفاده از روش پیمایشی-تطبیقی، به مقایسه کتابخانه‌های پارکهای علم و فناوری کشور با استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران پرداخته شده و داده‌های بدست آمده از پرسشنامه‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS ۱۶ و تکنیکهای آمار توصیفی نظیر توزیع فراوانی، درصد توزیع فراوانی، رسم جداول فراوانی، نمودارهای ستونی و خوشه‌ای مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

یافته‌ها: از میان پارکهای مورد بررسی، کتابخانه شهرک علمی و تحقیقاتی اصفهان با میانگین کل ۷۰.۶۶٪ و کتابخانه پارک استان یزد با میانگین کل ۳۰.۴۱٪، به ترتیب بیشترین و کمترین درصد رعایت استانداردها را به خود اختصاص داده‌اند. همچنین کتابخانه‌های مورد بررسی، در زمینه اهداف و وظایف ۵۰.۸۵٪، سازمان و مدیریت ۶۴.۲۸٪، نیروی انسانی ۴۷.۱۴٪، مجموعه ۵۹.۷۶٪، سازماندهی منابع ۵۰٪، خدمات ۵۸.۷۱٪، ساختمان و تجهیزات ۳۰.۱۲٪ و بودجه ۳۲.۶۸٪ مطابق با استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران هستند.

نتیجه‌گیری: کتابخانه‌های پارکهای علم و فناوری کشور ۴۹.۱۹٪ مطابق با استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران هستند که نشانگر قراردادن آنها در سطح پایینی نسبت به استانداردهاست.

کلید واژه‌ها: کتابخانه تخصصی، پارک علم و فناوری، ایران، استاندارد، استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران.

^۱ استادیار و عضو هیأت علمی گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان، ghaffari13@yahoo.com

^۲ استادیار و عضو هیأت علمی گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه آزاد اسلامی تهران، واحد تهران شمال، fereshteh.sepehr@yahoo.com

^۳ دانشجوی کارشناسی‌ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان، seifi_e@yahoo.com

مقدمه

متخصصین حرفه‌ای اداره می‌شود و هدف اصلی آن، افزایش ثروت در جامعه از طریق ارتقاء فرهنگ نوآوری و رقابت سازنده در میان شرکت‌های حاضر در پارک و مؤسسه‌های متکی بر علم و دانش است (آیین‌نامه تأسیس و راه‌اندازی پارکهای علم و فناوری، ۱۳۸۱). با توجه به این عملکرد پارکها، آنها نیز همانند سایر سازمانها و نهادهای علمی و تحقیقاتی، در انجام رسالت خود، نیازمند کتابخانه‌هایی هستند که با گردآوری مجموعه‌های تخصصی، در تمامی مراحل، همگام و همراه سازمان و اهداف آن بوده و وظایف خود را در برآوردن نیازهای اطلاعاتی پژوهشگران به خوبی ایفاء کنند.

با توجه به اینکه کتابخانه‌های تخصصی و تحقیقاتی از پردازشگاههای عمده و اصلی اطلاعات به شمار می‌روند، مراعات کردن استانداردهای کتابخانه‌ای راه مطمئنی برای کاستن هزینه‌ها، جلوگیری از اتلاف نیروی انسانی و مهمتر از همه ارتقاء خدمات کتابخانه‌ای به کاربران است (تعاونی، ۱۳۸۱). لذا مسأله مورد بررسی در این پژوهش "مقایسه کتابخانه‌های پارکهای علم و فناوری کشور با استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران" است و این کتابخانه‌ها را از نظر اهداف و وظایف، سازمان و مدیریت، نیروی انسانی، مجموعه، سازمان‌دهی منابع، خدمات، ساختمان و تجهیزات و بودجه با استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران مورد مقایسه و تطبیق قرار داده است.

فرضیه پژوهش

کتابخانه‌های پارکهای علم و فناوری کشور در سطح پایین‌تری نسبت به استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران قرار دارند.

اهداف پژوهش

هدف کلی پژوهش، مقایسه کتابخانه‌های پارکهای علم و فناوری کشور با استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران است و در راه رسیدن به این هدف کلی، اهداف ویژه زیر مدنظر است:

۱. بررسی کتابخانه‌های پارکهای علم و فناوری کشور از نظر اهداف و وظایف، سازمان و مدیریت، نیروی انسانی، مجموعه، سازمان‌دهی منابع، خدمات، ساختمان و تجهیزات و بودجه؛

نقش مهم اطلاعات در دنیای امروز و لزوم استفاده از آن در صنعت و تجارت، بویژه در برنامه‌ریزی‌ها، انجام پروژه‌های جدید، ساخت تجهیزات و ...، لزوم آگاهی از روزآمدترین اطلاعات علمی و دانش تخصصی را قوت بخشیده است. امروزه سازمانها برای انجام امور خود نیازمند آخرین یافته‌های علمی و تخصصی هستند و از آنجا که کتابخانه‌های تخصصی مراکز اینگونه اطلاعات به شمار می‌روند، می‌توانند در هر سازمانی نقش مهمی ایفاء کرده، موجب تسریع عملکرد سازمان در نیل به اهداف خود باشند (رفیعی‌پور، ۱۳۸۳). سازمانها همواره تلاش می‌کنند با ایجاد کتابخانه‌های تخصصی، بکارگیری نیروهای متخصص، مواد ویژه، ارائه خدمات مناسب و استفاده از اطلاعات روزآمد و تکنولوژی‌های اطلاعاتی، نه تنها در داخل مرزهای خود بلکه در سطح جهانی به فعالیت و رقابت بپردازند. از اینرو کتابخانه‌های تخصصی برای ایفاء نقش خود برای ذخیره، بازیابی، انتشار اطلاعات و بهره‌مندی پژوهشگران از خدمات آنها و همچنین ارتقاء سطح کمی و کیفی خدمات خود، نیاز به معیارهای مدونی دارند که از این معیارها با عنوان استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی نام برده می‌شود (عزیزی، ۱۳۸۷). از سوی دیگر، با توجه به این اصل که کشور ما در تمامی سطوح در حال رشد و پیشرفت است، احتیاج به مراکز و مؤسسه‌هایی دارد که بتوانند حاوی اطلاعات و مدارک تحقیقاتی غنی در زمینه‌های مختلف علمی و صنعتی باشند. پارکهای علم و فناوری در ایران در سال ۱۳۸۱ و براساس نیازهای موجود در کشور تأسیس و بلافاصله به یکی از مراکز مهم نوآوری، فناوری و ایجاد ارتباط بین دانشگاه و صنعت تبدیل شدند (محمدیاری، ۱۳۸۷). از اینرو، با در نظر گرفتن نقش پارکهای علم و فناوری در رشد و توسعه کشور، پژوهش و ارزیابی کتابخانه‌های تخصصی آنها از اولویت بالایی برخوردار است تا با توجه به مشکلات و نواقص کار این نوع کتابخانه‌ها، به نوسازی و دوباره‌سازی آنها بنحوی که مثمر ثمر و قابل استفاده پژوهشگران باشند، پرداخت.

بیان مسأله

پارک علم و فناوری، سازمانی است که به وسیله

۲. شناسایی توانمندی‌ها، نقاط قوت و ضعف کتابخانه‌های پارکهای علم و فناوری کشور؛
۳. بررسی مغایرت‌های موجود بین سطح کتابخانه‌های پارکهای کشور و استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران؛
۴. ایجاد انگیزه در مدیران و مسئولان مربوطه برای گسترش، بازسازی، نوسازی و بهینه‌سازی کتابخانه‌های تخصصی پارکهای کشور؛
۵. ارائه پیشنهادهای برای ارتقاء سطح کمی و کیفی کتابخانه‌های پارکهای کشور و رساندن آنها به سطح مطلوب استانداردها به کتابداران و سایر افرادی که بطور مستقیم یا غیر مستقیم با برنامه‌ریزی‌های کتابخانه‌های پارکها سروکار دارند؛
۶. ارائه رهنمودهایی برای تشکیل کتابخانه‌ها در پارکهای جدیدالتأسیس.

روش بررسی

پژوهش حاضر یک پژوهش کاربردی و از نوع پیمایشی-تطبیقی است که به مقایسه کتابخانه‌های تخصصی پارکهای علم و فناوری کشور با استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران پرداخته است. در این پژوهش، برای گردآوری اطلاعات از روشهای کتابخانه‌ای و میدانی استفاده شده است و داده‌های بدست‌آمده از طریق پرسشنامه‌ها که در قالب ۹ بخش و ۷۰ سوال طراحی شده بودند، با استفاده از نرم‌افزار ۱۶ SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته و نتایج پژوهش از آنها استخراج شده است. همچنین برای رسم جداول و نمودارها از نرم‌افزار Excel استفاده شده است.

سوالات اساسی پژوهش

سوالات اساسی پژوهش شامل موارد زیر است:

جامعه آماری پژوهش

جامعه آماری پژوهش، کتابخانه‌های ۸ پارک علم و فناوری کشور را شامل می‌شود که عبارتند از:

۱. پارک علم و فناوری استان آذربایجان شرقی؛
۲. پارک علم و فناوری استان خراسان؛
۳. پارک علم و فناوری استان فارس؛
۴. پارک علم و فناوری استان مرکزی؛
۵. پارک علم و فناوری استان یزد؛
۶. پارک علم و فناوری استان سمنان؛
۷. پارک علم و فناوری استان گیلان؛
۸. شهرک علمی و تحقیقاتی اصفهان (پارک علم و فناوری شیخ بهایی).

که پارک علم و فناوری استان گیلان از پاسخ به سوالات پرسشنامه و همکاری در انجام تحقیق خودداری کرده است. دامنه پژوهش نیز، پارکهای تأسیس شده تا ابتدای سال ۱۳۸۴ در کشور را شامل می‌شود.

۱. آیا اهداف و وظایف کتابخانه‌های پارکهای علم و فناوری کشور با استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران مطابقت دارند؟
۲. سازمان و مدیریت کتابخانه‌های پارکهای علم و فناوری کشور در چه سطحی نسبت به استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران قرار دارند؟
۳. نیروی انسانی کتابخانه‌های پارکهای علم و فناوری کشور در مقایسه با استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران در چه وضعیتی قرار دارند؟
۴. آیا مجموعه کتابخانه‌های پارکهای علم و فناوری کشور با استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران مطابقت دارد؟
۵. سازمان‌دهی منابع در کتابخانه‌های پارکهای علم و فناوری کشور در چه سطحی نسبت به استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران قرار دارد؟
۶. آیا خدمات کتابخانه‌های پارکهای علم و فناوری کشور با استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران مطابقت دارد؟

پارکهای علم و فناوری^۱

ایجاد انگیزش و مدیریت جریان دانش و فناوری در میان دانشگاهها، مراکز تحقیق و توسعه، شرکتهای خصوصی و بازار، و ایجاد و رشد شرکتهای متکی بر نوآوری از طریق «مراکز رشد^۲» و «فرآیندهای زایشی^۳» استفاده می‌کند. همچنین یک پارک علمی، خدماتی با ارزش افزوده بالا و فضاهای کاری و تأسیسات مناسب و کیفی به مؤسسات مستقر در پارک ارائه می‌نماید (آیین‌نامه تأسیس و راه‌اندازی پارکهای علم و فناوری، ۱۳۸۱). پارک علم و فناوری، سازمانی است که با در اختیار قراردادن امکانات و خدمات، باعث کاهش هزینه‌های اولیه برای ایجاد یک حرفه از یکسو شده و با ارائه مشاوره‌های لازم مدیریتی و حقوقی، ضعف شرکتهای را از سوی دیگر جبران می‌کند. به عبارت دیگر، هدف اصلی این مراکز، کمک به ایجاد شرکتهای و مؤسسات توسط افراد نوآور و کارآفرین است؛ به نحوی که بتوانند با ریسک کمتر به موفقیت دست یافته و در بازار آزاد ملی و بین‌المللی رقابت کنند. پارکهای علم و فناوری در عمل، بستر توسعه واحدهای اقتصادی از طریق کارآفرینان را فراهم می‌کنند که مهمترین ابزار توسعه فناوری و اقتصاد در بسیاری از کشورهای در حال توسعه به حساب می‌آیند (قادری، ۱۳۸۴). سابقه تأسیس پارکها و شهرکهای علم و فناوری در جهان به اواخر دهه ۱۹۵۰ و اوایل ۱۹۶۰ برمی‌گردد. از لحاظ تاریخی، پیدایش پارک «پژوهشی مثلثی^۴» در کارولینای شمالی و «دره سیلیکون^۵» در کالیفرنیا در همسایگی دانشگاهها و مراکز آموزش عالی قوی، دلیل ایجاد پارکها و شهرکهای علم و فناوری و تحقق مدل‌های اولیه آنها تلقی شده است. نقشه پارک پژوهشی مثلثی در اواخر دهه ۱۹۵۰ در کارولینای شمالی ریخته شد و هدف آن بود که در این ایالت که مرکز توتون‌کاری بود، صنعت جدیدی ایجاد گردد. فرماندار وقت ایالت معتقد بود که برای پشت سر گذاشتن شرایط عقب‌ماندگی کارولینای شمالی، یک راه مؤثر، توسعه صنعتی از طریق پژوهش است. او در نظر داشت با مشورت و یاد گرفتن از ۳ دانشگاه موجود در ایالت (دانشگاه کارولینای شمالی، دانشگاه دوک و دانشگاه ایالتی کارولینای شمالی)،

از اواخر قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم، همزمان با آشنایی بشر با نتایج ارزشمند تحقیقات در رشد و توسعه اقتصادی و اجتماعی، تحولی در نحوه تأمین مالی تحقیقات روی داد. در این زمان دولتها با پذیرفتن راهبرد توسعه از مسیر تحقیقات، حمایت مالی و متمرکز از تحقیقات را در بسیاری از زمینه‌ها بر عهده گرفتند. این اقدام از یکسو موجب رشد و گسترش روزافزون تحقیقات و در نتیجه توسعه سریع فناوری شده و از سوی دیگر به دلیل فراغت از دغدغه‌های مالی، باعث آز عمل بیشتر محققین در انتخاب زمینه‌های تحقیقاتی و افزایش فاصله تحقیقات با نیازهای جامعه و صنایع گشت. این پدیده به تدریج، موجب بروز شکاف بین صنعت و بخش آموزش و پژوهش شد. وجود شکاف حتی در پیشرفته‌ترین کشورها در نیمه دوم قرن بیستم به حدی آشکار بود که دولتها را به اقدامات جدی در جهت ترمیم آن واداشت و یکی از الگوهایی که برای پرکردن این فاصله مطرح شد، استفاده از سازمانهای واسط در چرخه تحقیقات از دانشگاه تا صنعت بود (قادری، ۱۳۸۴). در نتیجه پارکهای علم و فناوری تأسیس و عهده‌دار نقش بسیار مهمی در پیشبرد اهداف تکنولوژیک شدند. پارک علمی، ایده جدیدی است که با هدف توسعه تکنولوژیک و ایجاد شرایط

مناسب برای انواع نوآوری‌ها، گروهی از توانمندی‌ها و امکانات پژوهشی دانشگاهها، مؤسسات دولتی و خصوصی را در مکان مناسب مجتمع می‌سازد تا با همکاری جمعی، نتایج پژوهشهای صنعتی را به توسعه و در نهایت به فناوری تبدیل

کند (علائی، ۱۳۸۳). طبق تعریف انجمن بین‌المللی پارکهای علمی^۶، یک پارک علمی، سازمانی است که به وسیله

متخصصان حرفه‌ای اداره می‌شود و هدف اصلی آن افزایش ثروت در جامعه از طریق تشویق و ارتقاء فرهنگ نوآوری و افزایش قدرت رقابت در میان شرکتهای و مؤسساتی است که متکی بر علم و دانش در محیط پارک فعالیت می‌کنند. برای دستیابی به این هدف، یک پارک از

^۲ - Incubators^۳ Spin-off^۴ The Research triangle park^۵ Silicon valley^۱ . Science and Technology Parks^۶ International Association of Science Parks (IASP)

بنیاد مثلثی شکلی را در پارک پژوهشی ایالت دایر کند. امروزه محوطه پارک پژوهشی مثلثی یک پارک آموزشی-پژوهشی است که ۳ دانشگاه و ۱۹ مؤسسه پژوهشی و توسعه‌ای را در خود جای داده است (مردانی، ۱۳۸۷). پارکها و شهرکهای علمی و فناوری در اروپا، در اواخر دهه ۱۹۶۰ شکل گرفتند و اولین پارک اروپا در سال ۱۹۷۲ و در انگلستان ایجاد شد. از سایر پارکهای مهم اروپا می‌توان به پارک «کمبریج^۱» و «هریوت‌وات^۲» در انگلیس و «گره-نویل» و «سوفیا آنتی‌پولیس^۳» در فرانسه اشاره نمود. سابقه تأسیس پارکهای علمی در آسیا نیز به اوایل دهه ۱۹۶۰ بر می‌گردد که دولت ژاپن تصمیم گرفت بنای متمرکز شده در توکیو و نیز جمعیت آنرا پراکنده سازد و شهرک آموزشی و پژوهشی «تسوکوبا^۴» را در ۶۰ کیلومتری شمال توکیو دایر کند. امروزه، کشورهای توسعه‌یافته آسیا همانند کشورهای ژاپن، چین، کره جنوبی، هند و مالزی پیشرفت خود را مدیون احداث پارکهای علمی و شهرکهای تحقیقاتی می‌دانند (شفیعی، ۱۳۸۶). موضوع تشکیل پارکها و مراکز رشد در ایران از اواخر دهه ۱۳۶۰ مطرح شد و تا کنون تلاشهای زیادی در کشور برای احداث آنها انجام شده است؛ اما آغاز به کار رسمی پارکهای علم و فناوری در ایران از سال ۱۳۷۹ به این سو بوده است. بعد از سال ۱۳۷۹ و با اصلاح نگرش به وظایف سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی و توجه به پتانسیل‌های موجود در آن و شباهت ساختاری و مأموریتی این سازمان با پارکهای علمی، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری نسبت به تأسیس ۷ پارک جدید در استانها به جای مراکز سازمان پژوهشها اقدام کرد. نکته مثبت این اقدام، استفاده از امکانات موجود از قبیل ساختارهای فیزیکی، تجهیزات تخصصی و همچنین نیروی متخصص و با تجربه برای ایجاد پارکهای علمی بود و بدین ترتیب پارکهای علم و فناوری در ایران تأسیس شدند و مسئولیت سازماندهی و ارزیابی آنها به اداره کل پارکها و مراکز رشد از زیرمجموعه‌های معاونت فناوری وزارت علوم، تحقیقات و فناوری محول شد (مردانی، ۱۳۸۷).

^۱ Cambridge science park

^۲ Heriot-Watt research park

^۳ Sophia Antipolis technology park

^۴ Tsukuba

اهداف و وظایف عمده پارکهای علم و فناوری عبارتند از:

۱. کمک به افزایش ثروت در جامعه از طریق توسعه اقتصاد دانش‌محور؛
۲. تجاری‌سازی نتایج تحقیقات و تحقق ارتباط بخشهای تحقیقاتی، تولیدی و خدماتی جامعه؛
۳. حمایت از ایجاد و توسعه شرکتهای کوچک و متوسط فناوری و حمایت از مؤسسه‌ها و شرکتهای تحقیقاتی و مهندسی نوآور، با هدف توسعه فناوری و کارآفرینی؛
۴. کمک به جذب دانش فنی و سرمایه‌های داخلی و بین‌المللی؛
۵. افزایش حضور و مشارکت تخصصی شرکتهای فناور داخلی در سطح بین‌المللی
۶. جلب و سازماندهی توانایی‌ها و امکانات موجود در منطقه برای ایجاد پیوند بین امکانات و منابع دانشگاهها و مراکز علمی و فناوری و صنعتی منطقه و توانایی‌های واحدهای فناوری؛
۷. ایجاد فضای مناسب علمی و مهندسی برای جذب دانشمندان و متخصصان داخل و خارج از کشور؛
۸. ایجاد بستر مناسب حضور و همکاری واحدهای فناوری خارجی در پارک، بمنظور توسعه فناوری شرکتهای بومی (اساسنامه پارکهای علم و فناوری، ۱۳۸۱).

پارکها با ایجاد ارتباط بین صنعت و دانشگاه و با فراهم‌آوردن شرایط لازم برای پژوهشهای بازارگرا و تجاری‌سازی نتایج تحقیقات، نقشی مؤثر در تسریع روند تبدیل ایده‌ها به محصولات و توسعه فناوری ایفاء می‌کنند و عموماً در کارکردهای انجام تحقیقات توسعه‌ای و مهندسی معکوس، تسهیل و تأمین بودجه تحقیقات و نوآوری، توسعه نیروی انسانی، انتشار تکنولوژی و ارتقاء کارآفرینی تکنولوژی فعالیت دارند (شفیعی، ۱۳۸۶). بر این اساس، پارکها بعنوان مجموعه‌هایی که با ارائه قوانین حمایتی و خدمات پشتیبانی متمرکز، امکان رشد و گسترش سریع واحدهای تحقیقاتی و تکمیل چرخه تحقیقات از دانشگاهها تا صنایع را فراهم می‌نمایند، شناخته می‌شوند و می‌توان گفت: جزئی از زنجیره تولید علم، فناوری و ثروت هستند (محمدیاری، ۱۳۸۷). از خدمات قابل ارائه در پارکهای علم و فناوری می‌توان به مواردی از قبیل:

- خدمات عمومی اداری؛

سراثیان (۱۳۸۴) در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود با عنوان "ارزیابی و مقایسه کتابخانه‌های صنعت برق استان تهران با استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران" چنین بیان می‌کند که کتابخانه‌های تخصصی صنعت برق استان تهران، از لحاظ میزان رعایت استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی در زمینه اهداف و وظایف، سازمان و مدیریت و مجموعه در وضعیت مناسبی به سر می‌برند و از لحاظ خدمات و بودجه در وضعیت نامطلوب هستند (سراثیان، ۱۳۸۴).

عزیزی (۱۳۸۷) در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود تحت عنوان "بررسی کتابخانه‌های تخصصی وابسته به وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی شهر تهران بر اساس استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران" به بررسی کتابخانه‌های فوق پرداخته و سپس نتایج بدست آمده را با استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران مقایسه کرده است و بیان می‌کند که کتابخانه تخصصی روزنامه ایران بالاترین رتبه را در رعایت شاخصهای استانداردها با ۶۶ شاخص و کتابخانه بنیاد سینمایی فارابی پایین‌ترین رتبه را به خود اختصاص داده است. همچنین مطالعات و شواهد حاکی از آن است که کتابخانه‌های تخصصی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی شهر تهران، از لحاظ میزان رعایت استانداردها در زمینه اهداف و وظایف و سازمان و مدیریت در وضعیت مطلوبی به سر می‌برند و از لحاظ سایر استانداردها در وضعیت نامطلوبی قرار دارند (عزیزی، ۱۳۸۷).

پیشینه پژوهش در خارج از ایران

آلمنا (۱۹۸۹) در تحقیق خود با عنوان "کتابخانه‌های تخصصی در غنا: یک ارزیابی" به بررسی و ارزیابی کتابخانه‌های تخصصی غنا پرداخته است و نتایج نشان‌دهنده آن است که یکی از مشکلات مهم این کتابخانه‌ها بودجه است. وی در ادامه پیشنهاداتی به منظور بهبود و ارتقاء کارایی کتابخانه‌ها ارائه کرده است که شامل نیاز هرچه بیشتر آنها به همکاری‌های بین‌کتابخانه‌ای بویژه در سطح بین‌المللی و تأسیس مرکز اسناد ملی در کشور است (آلمنا، ۱۹۸۹).

- خدمات کتابخانه‌ای و اطلاع‌رسانی؛
- خدمات اینترنت، پست الکترونیک و رایانه‌ای؛
- خدمات آزمایشگاهی و کارگاهی؛
- حمایت‌های تکنولوژیکی؛
- خدمات مشاوره تخصصی (حرفه‌ای) و دیگر خدمات مشاوره‌ای؛
- برپایی سمینارهای مرتبط با امور اداری، مدیریتی و تجاری؛
- خدمات رفاهی (ورزشی و تفریحی)؛
- امکانات سکونت دائمی، موقت یا دوره‌ای؛
- خدمات بهداشتی، بانکی، مراکز خرید، مهد کودک و ... اشاره کرد (علاقی، ۱۳۸۳).

پیشینه پژوهش در ایران

کبیر (۱۳۷۸) در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود تحت عنوان "بررسی وضعیت موجود و ارائه راهکارهای مطلوب برای کتابخانه‌های موزه‌های شهر تهران" چنین بیان می‌کند اکثر کتابخانه‌های تخصصی موزه‌های شهر تهران از فضای نامناسب و ناکافی برخوردار هستند. تجهیزات اولیه آنها نسبتاً کافی و از نظر تجهیزات جدید دارای کمبودهای جدی می‌باشند. از دیگر مشکلات عمده، کمبود شدید نیروی انسانی متخصص است. همچنین اکثر کتابخانه‌ها از عدم تخصیص بودجه کافی و نامشخص بودن آن شکایت دارند. ۹۸٪ مواد موجود در کتابخانه‌ها را کتاب تشکیل داده و منابع دیداری و شنیداری درصد بسیار ناچیزی از کل مجموعه را شامل می‌شوند (سراثیان، ۱۳۸۴).

رفیعی‌پور (۱۳۸۳) در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود با عنوان "بررسی وضعیت کتابخانه‌های تخصصی شهرستان اهواز و مقایسه آنها با استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران" به بررسی ۵۸ کتابخانه تخصصی شهرستان اهواز پرداخته است. نتایج پژوهش نشانگر آن است که کتابخانه‌های تخصصی شهر اهواز در زمینه اهداف و وظایف ۶۶٪، سازمان و مدیریت ۳۴/۴٪، نیروی انسانی ۲۶/۱۱٪، مجموعه ۲۶٪، سازماندهی منابع ۲۷/۹٪، خدمات ۲۷/۱٪، ساختمان و تجهیزات ۴۰/۷٪ و بودجه ۲۹/۲٪ با استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران مطابقت دارند (رفیعی‌پور، ۱۳۸۳).

^۱ Alemna, A.A.

سینگ^۱ (۲۰۰۶)، در تحقیق خود با عنوان "بررسی کتابخانه‌های تخصصی در هند" به بررسی کتابخانه‌های تخصصی در هند و تغییرات سریع آنها می‌پردازد. نتایج پژوهش حاکی از آن است که در بیشتر کتابخانه‌های تخصصی هند، موضوعاتی مانند منابع اینترنتی و دیگر منابع دیجیتالی و الکترونیکی، شاهره‌های موضوعی و شبکه‌ها به سرعت در حال پذیرفته‌شدن هستند. شواهد موجود حاکی از آن است که گرایش جدید کتابخانه‌ها، توسعه وبسایت‌های خود، کاربرد پیشرفته تکنولوژی دیجیتالی، بازاریابی حرفه‌ای خدمات و محصولات اطلاعات، فهرست‌نویسی قراردادی، بکارگیری نیروی کار انعطاف‌پذیر و مدیریت مشارکتی است (سینگ، ۲۰۰۶).

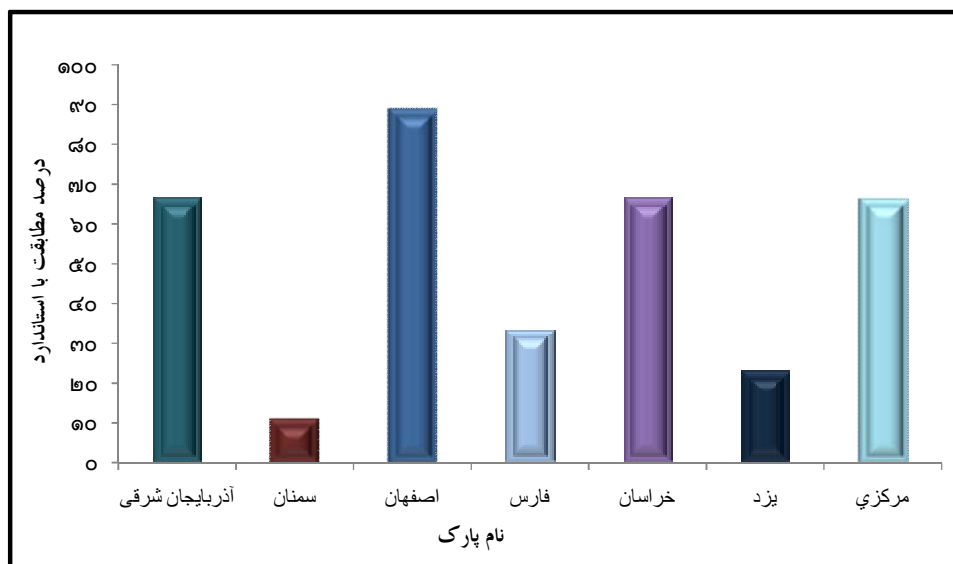
فانک^۱ (۲۰۰۸)، در تحقیق خود به بررسی استفاده از استانداردها در جامعه کتابخانه‌های تخصصی پزشکی پرداخته است و بیان می‌کند که چگونه، استفاده از استانداردها موجب افزایش تعداد کارکنان و بودجه‌ها در کتابخانه‌های پزشکی شده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد انجمن‌های کتابداری باید فعالیتهای زیادی را در زمینه تشویق و ترویج استفاده از استانداردها و معیارسازی‌ها انجام دهند که این کار، یک ابزار مهم برای کمک به اعضای انجمنها برای دفاع از ارزش و نقش کتابخانه‌ها و کتابداران در کمک به سازمانها و مؤسسات برای رسیدن به اهداف و مأموریت‌هایشان است (فانک، ۲۰۰۸).

یافته‌های پژوهش

سوال اول پژوهش: آیا اهداف و وظایف کتابخانه‌های پارکهای علم و فناوری کشور با استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران مطابقت دارند؟

^۱. Singh, S.P.

Archive of SID

نمودار ۱: درصد فراوانی رعایت استاندارد اهداف و وظایف توسط هریک از کتابخانه‌های پارک‌های علم و فناوری

مطابق نمودار ۱، نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل اطلاعات نشان می‌دهند از میان پارک‌های علم و فناوری، کتابخانه پارک استان اصفهان با ۸۸/۸٪ دارای بیشترین مطابقت با استاندارد اهداف و وظایف و پارک استان سمنان با ۱۱/۱٪ دارای کمترین مطابقت با استاندارد مربوطه است و پارک‌های علم و فناوری، در مجموع استاندارد مربوط به اهداف و وظایف را با میانگین کل ۵۰/۸۵٪ در کتابخانه‌های خود رعایت کرده‌اند. نکته مهم قابل ذکر در مورد این استاندارد، بازنگری اهداف و وظایف کتابخانه‌ها در فواصل زمانی مناسب و بر اساس تغییرات رخ داده در پارک‌هاست. کتابخانه‌ها همواره باید تلاش کنند خود را با شرایط تغییر یافته سازمان مادر

تطبیق و برنامه‌ریزی‌های جدیدی انجام دهند، از اینرو بازنگری اهداف در آنها امری ضروری است؛ در صورتیکه تنها ۴۲/۹٪ کتابخانه‌ها تا به حال اقدام به بازنگری اهداف و وظایف خود نموده‌اند که یکی از دلایل آن، عدم توجه مسئولان کتابخانه‌ها به نقش و اهمیت تدوین اهداف و وظایف در بالابردن سطح ارائه خدمات و کیفیت مجموعه کتابخانه‌هاست.

سوال دوم پژوهش: سازمان و مدیریت کتابخانه‌های پارک‌های علم و فناوری کشور، در چه سطحی نسبت به استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران قرار دارند؟

۱. Funk, Carla J

Archive of SID

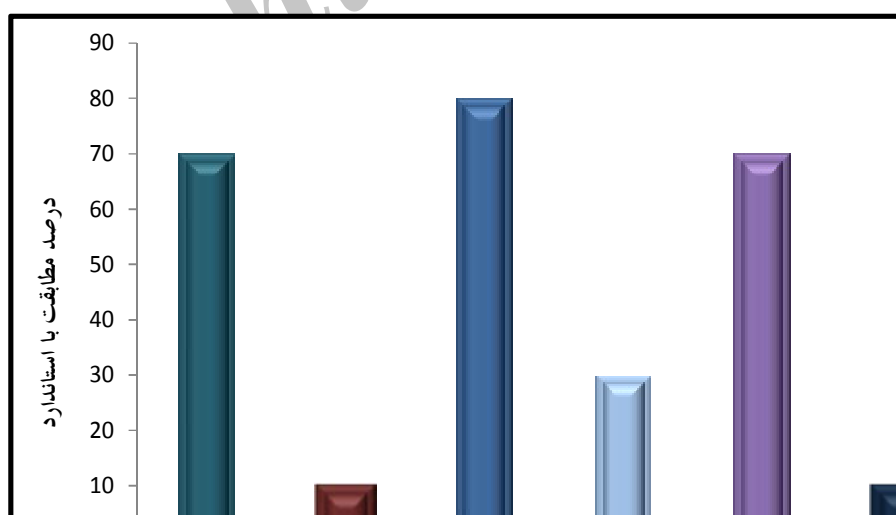
جدول ۱: توزیع فراوانی رعایت استاندارد سازمان و مدیریت توسط هریک از کتابخانه‌های پارکهای علم و فناوری

نام پارک	آذربایجان شرقی	سمنان	اصفهان	فارس	خراسان	گیلان	یزد	مرکزی	میانگین کل
درصد مطابقت با استاندارد	۶۶/۶۶	۶۶/۶۶	۱۰۰/۰	۵۰/۰	۶۶/۶۶	۵۰/۰	۳۳/۳۳	۶۶/۶۶	۶۲/۴۹

آمار نشان می‌دهند ۸۵/۷۱٪ کتابخانه‌ها با درصد فراوانی ۵۰٪ و بالای ۵۰٪، وضعیت مناسبی از لحاظ رعایت استاندارد سازمان و مدیریت دارند و بر اساس نمودار ۲، تنها کتابخانه پارک استان یزد استاندارد مربوطه را به میزان ۳۳/۳۳٪ رعایت می‌کند و در وضعیت نامطلوبی قرار دارد. در مجموع نیز، میانگین کل رعایت این استاندارد در پارکهای مورد بررسی، ۶۴/۲۸٪ است که نشانگر وضعیت نسبتاً مطلوب کتابخانه‌ها از نظر رعایت استاندارد مذکور است. همچنین نتایج بررسی نشان می‌دهد ۵۷/۱۴٪ کتابخانه‌های پارکها فاقد ساختار سازمانی مصوب هستند و دلیل آن نیز این است که در ساختار سازمانی پارکهای علم و فناوری، واحدی برای کتابخانه در نظر گرفته نشده است و تنها ۳ پارک توانسته‌اند با انجام مذاکرات و برخی اقدامات لازم، ساختار سازمانی کتابخانه‌های خود را در وزارت علوم به تصویب برسانند. با توجه به نقش و اهمیت کتابخانه‌ها در پارکها، رؤسای کتابخانه‌ها باید بتوانند با توجیه مسئولان سازمان مادر،

ساختار سازمانی کتابخانه‌ها را به تصویب برسانند. در مورد کمیته‌های مشورتی و اهمیت آنها در تصمیم‌گیریهای مهم کتابخانه در موضوعاتی نظیر بودجه، خط‌مشی و توسعه مجموعه نیز، نتایج پژوهش نشان می‌دهد تنها ۵۷/۱۴٪ کتابخانه‌ها دارای کمیته مشورتی هستند که از دلایل عدم تشکیل کمیته‌های مشورتی در سایر کتابخانه‌ها می‌توان به عواملی از قبیل: عدم آگاهی مسئولان کتابخانه‌ها از ضرورت وجود و نقش چنین کمیته‌هایی در پیشرفت کتابخانه‌ها و مطرح نبودن جایگاه کتابخانه‌ها در پارکها از دیدگاه مسئولان مربوطه اشاره کرد؛ در صورتیکه، با تشکیل کمیته‌های مشورتی، کتابخانه‌ها می‌توانند باعث بهبود روند مجموعه‌سازی، ارائه خدمات و به طور کلی تمام فعالیتهای خود شوند.

سوال سوم پژوهش: نیروی انسانی کتابخانه‌های پارکهای علم و فناوری در مقایسه با استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران در چه وضعیتی قرار دارند؟

نمودار ۲: درصد فراوانی رعایت استاندارد نیروی انسانی توسط هریک از کتابخانه‌های پارکهای علم و فناوری

پارک استان فارس از نظر تعداد کارکنان در وضعیت عالی به سر می‌برد و ۱۲۵/۴۷٪ مطابق با استانداردهاست. ولی در

نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌ها در زمینه بررسی استاندارد مربوطه چنین نشان می‌دهد که کتابخانه

بر اساس نمودار ۳، از بین کتابخانه‌ها نیز، کتابخانه پارک اصفهان بیشترین مطابقت را با استاندارد نیروی انسانی به میزان رعایت ۸۰٪ از شاخصها داشته و کتابخانه‌های پارکهای استان یزد و سمنان، با ۱۰٪، کمترین میزان مطابقت با استاندارد مربوطه را دارند. در مجموع نیز، کتابخانه‌های پارکهای علم و فناوری کشور، ۴۷/۱۴٪ مطابق با استاندارد نیروی انسانی کتابخانه‌های تخصصی ایران هستند که با توجه به اهمیت نیروی انسانی در کتابخانه‌ها، درصد پایینی است و نشانگر ضعف عملکرد کتابخانه‌ها در این زمینه است.

سوال چهارم پژوهش: آیا مجموعه کتابخانه‌های پارکهای علم و فناوری کشور با استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران مطابقت دارند؟

سایر کتابخانه‌ها، کمبود شدید نیروی انسانی به چشم می‌خورد؛ به طوریکه بیشترین مغایرت با استاندارد، مربوط به کتابخانه پارک استان سمنان با ۶/۱۰٪ و کمترین آن، مربوط به کتابخانه پارک استان یزد با ۶۹/۴۴٪ است. بدیهی است که کمبود نیروی انسانی در کتابخانه‌ها، بویژه کمبود نیروی متخصص، منجر به ضعف کتابخانه در ارائه خدمات و انجام وظایف خود می‌شود. از سوی دیگر تنها ۲۸/۵۷٪ از روسای کتابخانه‌ها دارای مدرک تحصیلی کارشناسی ارشد در رشته کتابداری هستند که با توجه به تخصصی بودن این نوع کتابخانه‌ها، روسای آنها باید دارای تخصص در رشته کتابداری و تجربه کاری زیاد در این زمینه باشند.

جدول ۲: توزیع فراوانی رعایت استاندارد مجموعه توسط هریک از کتابخانه‌های پارکهای علم و فناوری

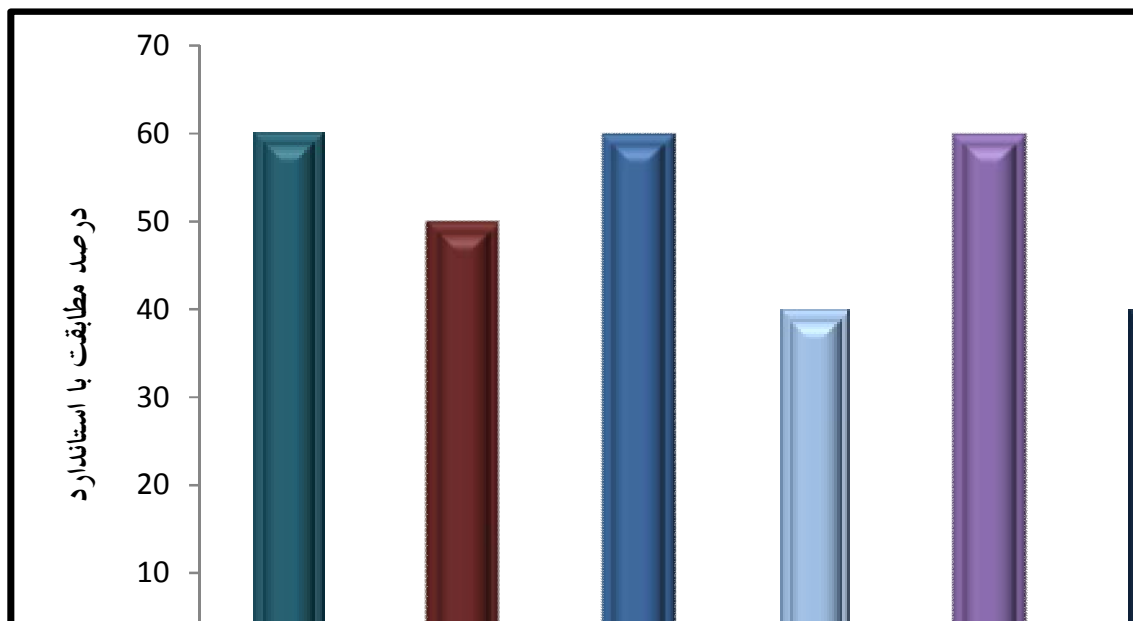
نام پارک	آذربایجان شرقی	سمنان	اصفهان	فارس	خراسان	گیلان	یزد	مرکزی	میانگین کل
درصد مطابقت با استاندارد	۵۰/۰	۵۰/۰	۷۵/۵	۵۷/۱۵	۶۴/۲۸	۳۵/۷۱	۳۵/۷۱	۸۵/۷۲	۵۶/۷۵

استفاده کنند. این درحالی است که تنها ۲ کتابخانه از طرح اشتراک منابع و ۳ کتابخانه نیز از امانت بین-کتابخانه‌ای استفاده می‌کنند و در عمل، سایر کتابخانه‌ها، از امکانات مجموعه‌های دیگر مراکز، بهره‌ای نمی‌برند. در مورد میزان رشد سالانه مجموعه کتابخانه‌ها نیز باید متذکر شد که ۱۰۰٪ کتابخانه‌های مورد بررسی با استانداردها مطابقت داشته و دارای رشد سالانه بالای ۲٪ هستند. ولی با توجه به ضعف شدید مجموعه آنها، باید درصد رشد سالانه تا حدی بالا برده شود که کتابخانه‌ها بتوانند در کوتاهترین مدت زمان ممکن، تعداد منابع خود را تا حد امکان افزایش دهند که تحقق این امر به نوبه خود، نیاز به افزایش بودجه کتابخانه‌ها و تخصیص اعتبار ویژه از طرف مسئولان پارکها دارد. از سوی دیگر، کتابخانه‌ها باید بر لزوم همکاری‌های بین کتابخانه‌ای تأکید بیشتری کنند تا بتوانند تا حدودی، کاستی‌های خود را جبران کنند و در اینجاست که لزوم تشکیل کمیته‌های مشورتی جهت برنامه‌ریزی برای تهیه مجموعه مناسب آشکار می‌شود. همچنین کتابخانه‌های پارکهای علم و

آمار نشان می‌دهند بیشترین میزان مطابقت مجموعه از لحاظ کمی با استانداردها مربوط به کتابخانه پارک استان خراسان با ۳۱/۱۶٪ و کمترین آن مربوط به پارک استان سمنان با ۴/۳۸٪ است و در کل، تعداد مجموعه کتابخانه‌های پارکهای علم و فناوری کشور، ۱۰/۲۹٪ مطابق استانداردها می‌باشد که بیانگر وضعیت بسیار نامطلوب این کتابخانه‌هاست؛ به گونه‌ای که با توجه به گرایش موضوعی اصلی منابع کتابخانه‌ها (علوم خالص و فنی و مهندسی)، حداقل مجموعه پایه (۳۲۰۰۰ مدرک) نیز در این کتابخانه‌ها وجود ندارد. یکی از دلایل عمده این عدم تطابق، اعتقاد مدیران و مسئولان پارکها و کتابخانه‌ها به استفاده از منابع سایر کتابخانه‌ها و شرکت در طرحهای همکاری‌های بین کتابخانه‌ای به جای خریداری منابع جدید برای کتابخانه‌هاست. به عقیده این گروه، وظیفه کتابخانه‌های پارکها تنها رفع نیازهای اطلاعاتی ضروری کاربران است و با توجه به تعاملات نزدیکی که بین پارکها و دانشگاهها وجود دارد، اعضاء کتابخانه‌های پارکها می‌توانند از امکانات و منابع کتابخانه‌های دانشگاهی

سوال پنجم پژوهش: سازماندهی منابع در کتابخانه‌های پارکهای علم و فناوری کشور در چه سطحی نسبت به استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران قرار دارد؟

فناوری کشور از نظر مجموعه، ۵۹/۷۶٪ مطابق با استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران هستند که در نمودار ۴، درصد فراوانی رعایت این استاندارد به تفکیک هر پارک نمایش داده شده است.

نمودار ۳: درصد فراوانی رعایت استاندارد سازماندهی منابع توسط هریک از کتابخانه‌های پارکهای علم و فناوری

پایینی است. مورد دیگر، عدم تهیه فهرستگان مشترک میان کتابخانه‌های پارکهای علم و فناوری کشور است که باید مسئولان کتابخانه‌ها و پارکها با همکاری و مشارکت گروهی و تشکیلات جلسات مشترک، مقدمات انجام این کار را فراهم آورند. همچنین از میان ۷ کتابخانه مورد بررسی، تنها ۷۱/۴۲٪ آنها، محتوای تفصیلی منابع خود مانند نشریات ادواری و ... را از طریق نمایه‌نامه‌ها و چکیده‌نامه‌های چاپی و کامپیوتری در اختیار مراجعان قرار می‌دهند و هیچ‌یک رأساً اقدام به نمایه‌سازی و چکیده‌نویسی نمی‌کنند که این خود یکی از نقاط ضعف بزرگ کتابخانه‌های پارکهاست.

سوال ششم پژوهش: آیا خدمات کتابخانه‌های پارکهای علم و فناوری کشور با استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران مطابقت دارند؟

از نتایج پژوهش و نمودار ۵، چنین بر می‌آید که پارکهای علم و فناوری کشور توانسته‌اند ۵۰٪ استانداردهای مربوط به سازماندهی منابع را در کتابخانه‌های خود رعایت کنند که بیشترین میزان رعایت این استاندارد مربوط به کتابخانه‌های پارکهای استان آذربایجان شرقی، اصفهان و خراسان با ۶۰٪ و کمترین آن مربوط به کتابخانه‌های پارکهای استان فارس، یزد و مرکزی با ۴۰٪ است. یکی از مشکلات موجود در کتابخانه‌های پارکهای مورد بررسی در زمینه سازماندهی منابع، کمی تعداد عناوین منابعی است که در طول یک ماه، فهرست‌نویسی و برگه‌آرایی می‌شوند که البته دلیل آن، کمی تعداد کارمندان این کتابخانه‌ها بویژه کتابداران متخصص است که امکان فهرست‌نویسی و برگه‌آرایی حداکثر ۵۰ عنوان کتاب در ماه را موجب می‌شود که در مقایسه با سطح استاندارد (۲۴۰ عنوان در ماه) رقم بسیار

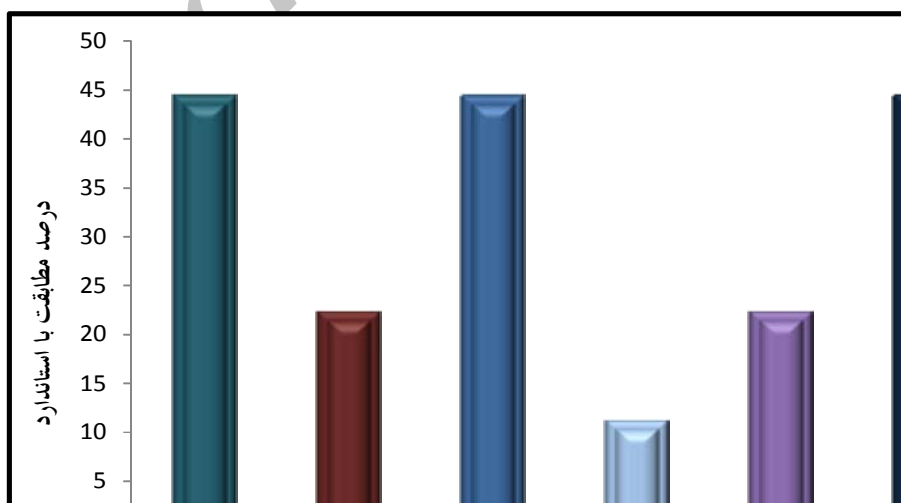
جدول ۳: توزیع فراوانی رعایت استاندارد خدمات توسط هریک از کتابخانه‌های پارکهای علم و فناوری

نام پارک	آذربایجان شرقی	سمنان	اصفهان	فارس	خراسان	گیلان	یزد	مرکزی	میانگین کل
درصد مطابقت با استاندارد	۵۷/۰	۵۷/۰	۸۵/۰	۴۲/۰	۸۵/۰	۴۶/۰	۱۴/۰	۷۱/۰	۵۷/۱۲

نشده است. از سوی دیگر، با توجه به تعداد محدود کارکنان پارکها، امکان حضور متخصص کامپیوتر و شبکه در تمام طول ساعات کاری در کتابخانه‌ها، میسر نیست و تنها در ۲۸/۵۷٪ کتابخانه‌ها این امکان فراهم شده است. از اینرو، کتابداران باید تلاش کنند تا حد امکان، دانش و اطلاعات فنی و تخصصی خود را در زمینه سیستمهای کامپیوتری و اینترنت و شبکه افزایش دهند تا در صورت بروز مشکل و عدم امکان دسترسی به متخصصان مربوطه، بتوانند تا حدودی نسبت به رفع مشکل اقدام کنند. در مجموع و با در نظر گرفتن میانگین کل درصد مطابقت کتابخانه‌های پارکهای علم و فناوری کشور با استاندارد سازماندهی منابع (۵۸/۷۱٪) و مطابق نمودار ۶، مشخص می‌شود میانگین سطح ارائه خدمات در کتابخانه‌های پارکها بالاتر از حد متوسط است.

سوال هفتم پژوهش: آیا ساختمان و تجهیزات کتابخانه‌های پارکهای علم و فناوری کشور با استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران مطابقت دارند؟

در پاسخ به این سوال پژوهش، باید گفت بر اساس نتایج بدست آمده، تنها کتابخانه پارک استان اصفهان اقدام به چکیده‌نویسی و نمایه‌سازی منابع خود می‌کند؛ در صورتیکه یکی از مهمترین خدمات کتابخانه‌های تخصصی، خدمات چکیده‌نویسی، نمایه‌سازی و ترجمه است. یکی از دلایل عمده عدم ارائه این خدمات، ناآشنایی کتابداران و سایر کارکنان کتابخانه‌ها با اصول و فنون نمایه‌سازی و چکیده‌نویسی و عدم تسلط آنها به زبانهای خارجی (با توجه به ماهیت موضوعی کتابخانه‌ها، زبانهای انگلیسی، آلمانی و فرانسه از اولویت برخوردارند) است. از دلایل دیگر، کمبود نیروی انسانی کتابخانه‌هاست؛ به طوری که نیروها به طور همزمان، قادر به رفع تمام نیازهای مراجعان و ارائه خدمات مذکور نیستند. بنابراین لزوم شرکت کارکنان کتابخانه‌ها در دوره‌ها و کارگاههای آموزشی فنون چکیده‌نویسی و نمایه‌سازی و یادگیری زبانهای خارجی و همچنین بکارگیری نیروهای جدید در کتابخانه‌ها، لازم و ضروری است. بررسیها همچنین نشان می‌دهند، در هیچیک از کتابخانه‌های پارکها، امکاناتی نظیر شیب‌راه (رمپ)، کتب صوتی، کتب بریل و ... برای استفاده پژوهشگران معلول و نابینا از خدمات کتابخانه‌ها فراهم

نمودار ۴: درصد فراوانی رعایت استاندارد ساختمان و تجهیزات توسط هریک از کتابخانه‌های پارکهای علم و فناوری

هستند و منحصراً برای کتابخانه ساخته نشده‌اند؛ بدیهی است که در اینگونه ساختمانها، عوامل مؤثر در طراحی ساختمان کتابخانه از قبیل تنظیم محل پنجره‌ها، درها، نوع کف‌پوش، چگونگی جداسازی فضاها، میزان رطوبت و ... رعایت نشده‌اند که همه این عوامل در میزان آسایش و رضایت مراجعان در استفاده از کتابخانه تأثیرگذار هستند. همانطور که در نمودار ۷، در مجموع، کتابخانه‌های پارکهای علم و فناوری کشور از نظر ساختمان و تجهیزات، ۳۰/۱۲٪ مطابق با استانداردهای موجود هستند که نشانگر ضعفها و کمبودهای شدید این کتابخانه‌هاست.

سوال هشتم پژوهش: بودجه کتابخانه‌های پارکهای علم و فناوری کشور در مقایسه با استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران در چه وضعیتی قرار دارد؟

مهمترین مسأله در مورد ساختمان و تجهیزات کتابخانه‌های پارکهای علم و فناوری، عدم وجود فضای کافی و در برخی موارد، عدم تخصیص فضای متناسب برای قسمتهای مختلف کتابخانه است؛ به نحوی که ۱۰۰٪ کتابخانه‌ها دارای فضای مطالعه غیراستاندارد، ۷۱/۴۲٪ دارای فضای نگهداری کتاب و سایر منابع کتابخانه‌ای استاندارد و ۱۰۰٪ دارای مساحت کل غیراستاندارد می‌باشند. در ۷۱/۴۲٪ کتابخانه‌ها، فضای اختصاص داده شده برای نگهداری کتاب و سایر منابع کتابخانه‌ای چندین برابر بیش از حد استانداردهای لازم است و در مقابل، ۱۰۰٪ آنها دارای کمبود فضای مطالعه هستند. بنابراین، کتابداران باید از نحوه تخصیص متناسب فضاها مطابق با استانداردها و نیازهای بخشهای مختلف کتابخانه آگاهی داشته باشند. همچنین نتایج نشان می‌دهند؛ ساختمان ۴۲/۸۵٪ از کتابخانه‌های موجود (۳ کتابخانه)، چندکاربره

جدول ۴: توزیع فراوانی رعایت استاندارد بودجه توسط هریک از کتابخانه‌های پارکهای علم و فناوری

نام پارک	آذربایجان - شرقی	سمنان	اصفهان	فارس	خراسان	گیلان	یزد	مرکزی	میانگین کل
درصد مطابقت با استاندارد	۴۲/۹	۴۲/۹	۲۸/۶	۱۴/۳	۴۲/۹	۲۸/۶	۴۲/۹	۱۴/۳	۳۲/۱۷

و ضروری است. از سوی دیگر، با توجه به ماهیت کتابخانه‌های تخصصی، قسمت اعظم بودجه آنها باید صرف خرید نشریات ادواری (۳۰ الی ۷۰٪ از هزینه کل مواد) و منابع اطلاعاتی خارجی شود؛ در حالیکه در ۱۰۰٪ کتابخانه‌های پارکهای علم و فناوری، کتب فارسی و لاتین در اولویت اول خرید قرار دارند که نشان‌دهنده عدم آگاهی کتابداران از نیازهای واقعی مراجعان خود و اهمیت و نقش نشریات ادواری و منابع اطلاعاتی خارجی در کتابخانه‌های آنهاست؛ که منجر به تخصیص نامناسب بودجه محدود کتابخانه‌ها می‌شود. بر اساس نمودار ۸، در مجموع نیز، کتابخانه‌های پارکهای علم و فناوری کشور از نظر میزان رعایت استانداردهای بودجه، در وضعیت نسبتاً مشابهی قرار دارند و میانگین کل رعایت این استاندارد در بین آنها، ۳۲/۶۸٪ است که توجه بیشتر مسئولان کتابخانه‌ها و پارکها را به افزایش بودجه و تخصیص مناسب آن می‌طلبد.

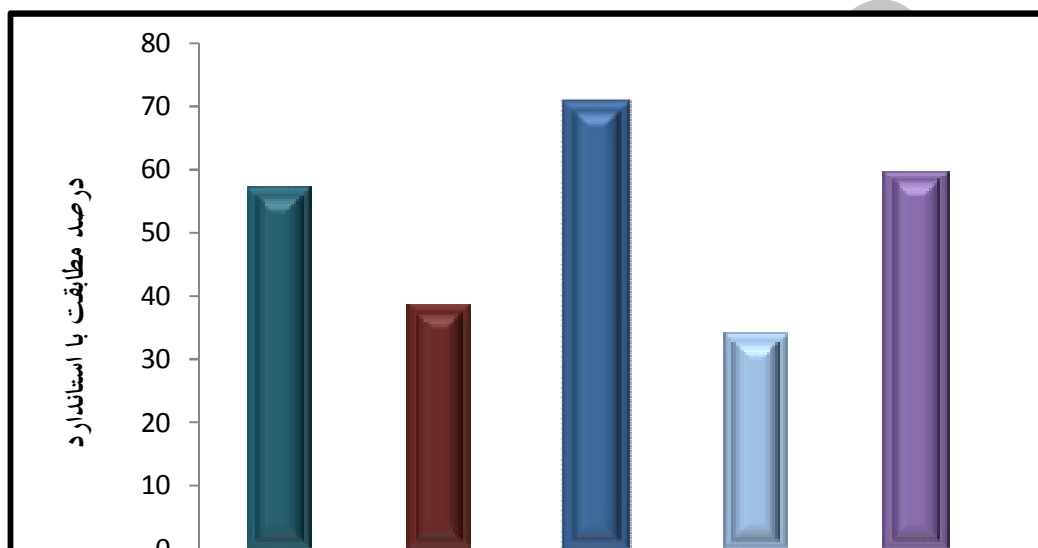
از میان کتابخانه‌های پارکهای علم و فناوری کشور، ۲ کتابخانه دارای بودجه مستقل بوده و بودجه سایر آنها، بخشی از بودجه جاری سالانه سازمان مادر است و تنها به روسای ۲ کتابخانه، میزان بودجه در آغاز هر سال مالی ابلاغ می‌شود. این درحالیست که کتابخانه‌ها باید دارای بودجه مستقل و کافی باشند تا بتوانند نیازهای خود و جامعه کاربران خود را تأمین کنند. در ۱۰۰٪ کتابخانه‌های مورد بررسی، بودجه کتابخانه درصد بسیار ناچیزی از کل بودجه جاری سازمان مادر را شامل می‌شود که نشان‌دهنده غیراستاندارد بودن آن در همه کتابخانه‌هاست؛ در صورتیکه، حداقل ۵٪ از کل بودجه جاری سازمان مادر باید به کتابخانه‌ها اختصاص یابد تا بتوانند مجموعه خود را گسترش داده و در برنامه‌ریزیهای کوتاه‌مدت و بلندمدت خود دچار مشکل نشوند؛ بویژه با توجه به کمبودهای شدید مجموعه‌های این کتابخانه‌ها، لزوم افزایش بودجه در آنها امری بدیهی

نتیجه‌گیری

از نتایج کلی بدست آمده از تجزیه و تحلیل داده‌ها و مطابق جدول ۱ و نمودار ۹، چنین نتیجه‌گیری می‌شود که میانگین کل رعایت ۸ استاندارد مورد نظر، در ۳ کتابخانه کمتر از ۵۰٪ است و کتابخانه پارک استان اصفهان با ۷۰/۶۶٪ و کتابخانه پارک استان یزد با ۳۰/۴۱٪، به ترتیب بیشترین و کمترین درصد مطابقت با استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران را دارند.

جدول ۵: توزیع فراوانی رعایت ۸ استاندارد کتابخانه‌های تخصصی ایران توسط هر یک از کتابخانه‌های پارکهای علم و فناوری کشور

نام پارک	آذربایجان شرقی	سمنان	اصفهان	فارس	خراسان	یزد	مرکزی	میانگین کل
درصد مطابقت با استاندارد	۵۷/۱۹	۳۸/۷۱	۷۰/۶۶	۳۴/۴۰	۵۹/۷۰	۳۰/۴۱	۵۳/۳۱	۴۹/۱۹

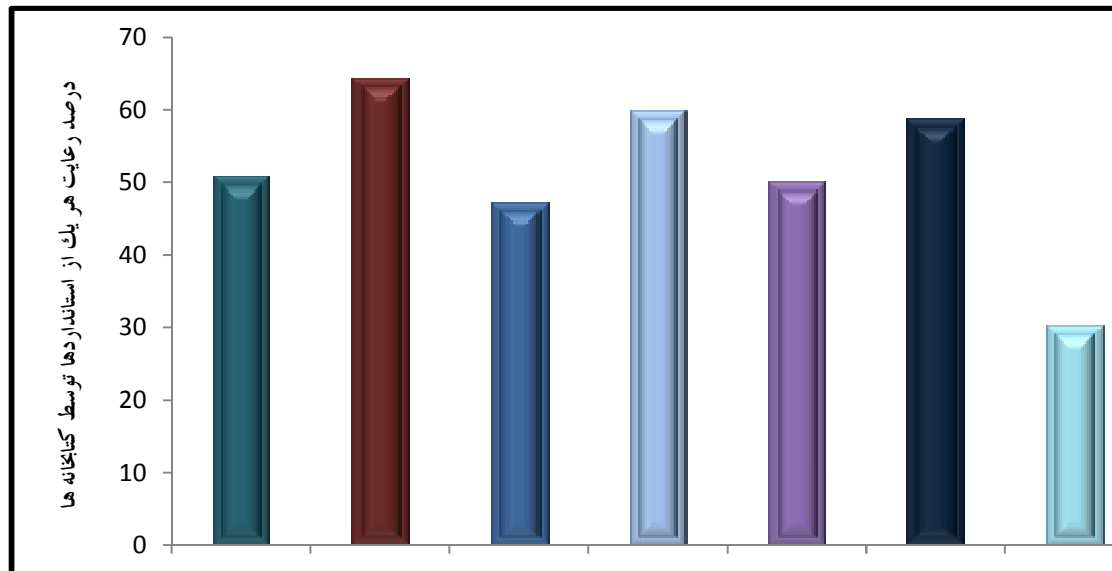
نمودار ۵: درصد فراوانی رعایت ۸ استاندارد کتابخانه‌های تخصصی ایران توسط هر یک از کتابخانه‌های پارکهای علم و فناوری

جدول ۶: توزیع فراوانی رعایت هر یک از ابعاد هشتگانه استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران توسط کتابخانه‌های پارکهای علم و فناوری کشور

نام استاندارد	اهداف و وظایف	سازمان و مدیریت	نیروی انسانی	مجموعه	سازماندهی منابع	خدمات	ساختمان و تجهیزات	بودجه	میانگین کل
درصد رعایت استانداردها توسط کتابخانه‌ها	۵۰/۸۵	۶۴/۲۸	۴۷/۱۴	۵۹/۷۶	۵۰	۵۸/۷۱	۳۰/۱۲	۳۲/۶۸	۴۹/۱۹

نتیجه گرفت، کتابخانه‌های پارکهای علم و فناوری در زمینه استانداردهای ساختمان و تجهیزات، تعداد نیروی انسانی، تعداد مجموعه و بودجه دارای کمبودهای شدیدی هستند و در حالت کلی، کتابخانه‌های پارکهای علم و فناوری کشور با رعایت استانداردها با میانگین کل ۴۹/۱۹٪، در سطح پایینی نسبت به استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران قرار دارند.

همچنین از بعد رعایت هر یک از استانداردها، مطابق جدول ۲ و نمودار ۱۰، استانداردهای اهداف و وظایف، سازمان و مدیریت، مجموعه، سازماندهی منابع و خدمات دارای میانگین کل ۵۰٪ و بالای ۵۰٪ هستند که بیشترین آن مربوط به استاندارد سازمان و مدیریت با میانگین کل ۶۴/۲۸٪ است و سایر استانداردها دارای میانگین کمتر از ۵۰٪ بوده که کمترین آن مربوط به استاندارد ساختمان و تجهیزات با میانگین کل ۳۰/۱۲٪ است. از اینرو می‌توان

نمودار ۶: درصد فراوانی رعایت هر یک از ابعاد هشتگانه استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران توسط کتابخانه‌های پارکهای علم و فناوری کشور

های موزه‌های شهر تهران"، مطابق پژوهش حاضر به کمبودهای شدید نیروی انسانی، بودجه و فضای مناسب و کافی اشاره کرده است (سرائیان، ۱۳۸۴). رفیعی‌پور (۱۳۸۳) نیز در پژوهش خود تحت عنوان "بررسی وضعیت کتابخانه‌های تخصصی شهرستان اهواز و مقایسه آنها با استانداردهای

کتابخانه‌های تخصصی ایران"، مشابه پژوهش حاضر، با ضعف کتابخانه‌ها در زمینه نیروی انسانی، ساختمان و تجهیزات و بودجه مواجه شده است (رفیعی‌پور، ۱۳۸۳). همچنین عزیزی (۱۳۸۷) در پژوهش خود، از رعایت استانداردها در زمینه اهداف و وظایف و سازمان و مدیریت ابراز رضایت نموده و سایر استانداردها را در وضعیت نامطلوب ارزیابی کرده است (عزیزی، ۱۳۸۷).

تحقیقات بمنظور کسب اطلاعات و افزایش آگاهی از وضعیت جاری بسیار مهم هستند. بررسی کتابخانه‌ها باعث بدست آوردن دیدی روشن از وضعیت موجود آنها و هموارشدن مسیر ارزیابی آنها می‌شود. از اینرو، این تحقیق به بررسی کتابخانه‌های پارکهای علم و فناوری کشور پرداخته است و آنها را با استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران، مورد مقایسه و تجزیه و تحلیل قرار داده است. این پژوهش که به منظور بدست آوردن تصویری واضح از وضعیت موجود کتابخانه‌های پارکها انجام شده است، با پژوهشهای انجام شده پیشین در این زمینه، دارای شباهتها و تفاوت‌هایی است.

کبیر (۱۳۷۸) در پژوهش خود با عنوان "بررسی وضعیت موجود و ارائه راهکارهای مطلوب برای کتابخانه-

در تحقیقی که آلمانا (۱۹۸۹) در زمینه بررسی کتابخانه‌های تخصصی غنا انجام داده است، مطابق پژوهش حاضر با مشکل کمبود شدید بودجه در کتابخانه‌ها مواجه شده است (آلمانا، ۱۹۸۹).

منابع فارسی

"آیین‌نامه تأسیس و راه‌اندازی پارکهای علم و فناوری" (۱۳۸۱). تهران: وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، معاونت فناوری، اداره

کل پارکها و مراکز رشد علم و فناوری. "اساسنامه پارکهای علم و فناوری" (۱۳۸۱). تهران: وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، معاونت فناوری، اداره کل پارکها و مراکز رشد علم و فناوری.

تعاونی (خالقی)، شیرین (۱۳۸۱). "استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران". تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران.

رفیعی‌پور، مهناز (۱۳۸۳). "بررسی وضعیت کتابخانه‌های تخصصی شهرستان اهواز و مقایسه آنها با استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران". پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی. دانشگاه آزاد اسلامی اهواز، واحد علوم و تحقیقات.

سراثیان، آزاده (۱۳۸۴). "ارزیابی و مقایسه کتابخانه‌های صنعت برق استان تهران با استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران". پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی. دانشگاه آزاد اسلامی تهران، واحد تهران شمال، دانشکده ادبیات و علوم انسانی.

شفیعی، مهرداد (۱۳۸۶). "پارکهای علم و فناوری". پایان‌نامه کارشناسی ارشد مدیریت تکنولوژی. دانشگاه تهران.

عزیزی، فرشته (۱۳۸۷). "بررسی کتابخانه‌های تخصصی وابسته به وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی شهر تهران بر اساس استانداردهای استانداردهای کتابخانه‌های

تخصصی ایران". پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی. دانشگاه آزاد اسلامی تهران، واحد تهران شمال، دانشکده ادبیات و علوم انسانی.

علائی، علی (۱۳۸۳). "برنامه‌ریزی جهت تأسیس پارکهای علم و فناوری". رویش. سال دوم، ش. ۶: ۳-۱۱.

قادری، سید فرید؛ شخص نیایی، مجید (۱۳۸۴). "ارائه مدل ارزیابی عملکرد پارکهای علم و فناوری". تهران: چهارمین کنفرانس بین‌المللی مهندسی صنایع، ۲۰-۲۱ آذر. نسخه آنلاین. قابل دسترس در

<http://www.civilica.com/paper-IIEC۰۴-IIEC۰۴-۱۷۸.html>

محمدیاری، بهمن (۱۳۸۷). "پارکها و مراکز رشد علم و فناوری". جزوه آموزشی. تبریز: پارک علم و فناوری استان آذربایجان شرقی.

مردانی، حسین (۱۳۸۷). "بررسی جهت‌گیری بازار (بازارگرایی) در شرکتهای کوچک و متوسط مستقر در پارکهای علم و فناوری

فناوری: مطالعه موردی شرکتهای مستقر در پارکهای علم و فناوری استان سمنان". پایان‌نامه کارشناسی ارشد مدیریت تکنولوژی. دانشگاه آزاد اسلامی تهران، واحد علوم و تحقیقات.

منابع انگلیسی:

Alemna, A.A, "Special libraries in Ghana: an appraisal", *Aslib proceeding*, ۱۹۸۹, ۴۱(۱): ۲۳-۲۸.

Funk, Carla J., "Using standards to make your case: examples from the medical library community", *New library world*, ۲۰۰۸, ۱۰۹(۵/۶): ۲۵۱-۲۵۷.

Singh, S.P, "Special libraries in India: some current trends", *Library review*, ۲۰۰۶, ۵۵(۸): ۵۲۰-۵۳۰.